

ČTVRTLETNÍK

LÉTO 2019

PRO PAMÁTKY

Vracet památkám ten správný rozměr

ROZHOVOR S ARCHITEKTEM RICHARDEM VYŠKOVSKÝM
REKONSTRUKCE TŘÍ VĚTRNÝCH MLÝŇŮ
FESTIVAL PROCHÁZKY UMĚNÍM

www.paprovaaarcheologie.cz

ÚVODEM

Máme za sebou MÁME VYBRÁNO. Jeden z důležitých projektů, který každý rok zaměřujeme na oblast financování obnovy památek. Každý rok mě také něčím překvapí lidé, kteří se setkání účastní. Při letošním vyhlášení výsledků soutěže veřejných sbírek se stalo asi poprvé, že při slavnostním předávání jsem kromě radosti viděl i slzy dojetí. Slzy, které nemohl přehlédnout nikdo v sále, protože dotčený nemohl ani hovořit.

Uvědomil jsem si, jak je důležité upozorňovat na práci mnoha lidí, kteří se často bez nároku na honorář s láskou starají o naše společné kulturní dědictví. Vidí totiž hodnoty, o které je potřeba pečovat a často se doslova prát za jejich zachování.

Překvapil mě ale také počet aktuálně vyhlášených veřejných sbírek. Je jich 250, což je dvakrát více než v roce 2012, kdy jsme se v redakci PROPAMÁTKY začali této oblasti věnovat. Možná si více uvědomujeme, jaký význam pro nás památky mají. Týká se to celé republiky. Snahu pečovat o kulturní dědictví nemají pouze církve či neziskové organizace, ale také mnoho soukromých majitelů, společností, měst i obcí. To je dobrá zpráva pro všechny.

Aleš Kozák

DOPORUČUJEME

NOVĚ ZAPSANÉ PAMÁTKY

V prvním čtvrtletí letošního roku bylo do evidence Národního památkového ústavu zařazeno 18 nemovitých kulturních památek. Ministerstvo kultury za ně mimo jiné prohlásilo podolské koleje ČVUT v Praze, kostel sv. Martina z Tours ve Zbýšově, včelín v Milíčevsi a areál základní školy v Kobylnici. Památkami se staly také dům v Kolodějích, sousoší Ukřižování Krista

RomanMB2_OC-BY-SA 4.0

s plačící sv. Maří Magdalenou v Olomouci, horský dům ve Strážném nebo fara v Horní Kounici.

SVĚT MECHANICKÉ HUDBY

Ne všichni lidé uměli hrát na hudební nástroj. Právě proto vznikaly speciální vynálezy, které dokázaly vytvářet melodii samy. Od 22. června do 2. září 2019 se můžete v Městském muzeu Polná seznámit s vývojem mechanických hudebních strojů

v českých zemích od 18. století do současnosti. Na výstavě budou k vidění skleněné i kovové zvonkohry, píšťalové i citerové hrací hodiny, flašinet, různé hrací předměty a mnohem více. Poznáte nástroje, jež pomáhaly v obživě žebráků a válečných invalidů, i ty, které hrály pro potěšení v měšťanských salonech. www.muzeum-polna.cz

Diecéze ostravsko-opavská

OTEVŘENÉ CHRÁMY

Projekt probíhající od začátku května do konce října zve návštěvníky již potřetí do více než 30 kostelů a tří věží v Moravskoslezském kraji. Letošním tahákem je restaurovaný gotický obraz madony v Těrlicku-Kostelci. Mezi další zajímavosti patří nově zařazený chrám Panny Marie Sněžné v Rudě u Rýmařova s barokní křížovou cestou nebo svatoštěpánky sv. Martina v Bohušově a sv. Michaela archanděla v Hroznové s mimořádně cennými nástěnnými malbami z konce 13. století. Návštěvníkům se bude věnovat celkem 130 vyškolených průvodců. www.doo.cz/otevrenechramy

PATRIMONIUM PRO FUTURO

Cenu Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro s podtitulem Společenské ocenění příkladů dobré praxe vyhlašuje a uděluje Národní památkový ústav od roku 2014 ve snaze zhodnotit

a vyzdvihnout, co se v oblasti památkové péče podařilo, a ocenit ty, kteří se o úspěšné dílo přičinili. Do hlasování se může zapojit také veřejnost, a to prostřednictvím on-line hlasování v soutěži Památky děkují. Svého favorita můžete vybírat až do poloviny září. www.npu.cz/pamatky-dekují

MODEL HRADU LICHNICE. O JEHO VZNIKU BYL V ROCE 2012 NATOČEN POŘAD ČESKÉ TELEVIZE HLEDAČI ČASU: PAPIROVÝ HRAD.

ROZHOVOR S RICHARDEM VYŠKOVSKÝM

Důležitý je příběh

Richard Vyškovský st., jeden z nejplodnějších a nejoblíbenějších autorů papírových modelů památek, slaví letos v červenci 90 let. S ním a s jeho synem jsme si povídali o více než 500 realizacích a další rozdělané práci.

Nejraději tvoříte modely již téměř zaniklých hradů. Jak to začalo?

U nás kdysi bylo kolem 700 hradů a tvrzí, ale dnes je jich pochopitelně většina ve formách zřícenin. Celý život jsem dělal na rekonstrukcích historické architektury, a tak jsem si řekl, že vrátím zříceninám život. Díky tomu, že jsem pracoval v památkové péči, mám určité možnosti, a tak snadněji mohu získat různé materiály z archivů. Vždy se snažím vybírat takový, který mě zaujme něčím, co se tam odehrálo, měl by tam být zajímavý příběh.

K jakým příběhům jste se dostal?

Třeba Libštejn je pro mě obrovská záležitost. Začal ho stavět Albrecht z Kolowrat. Zavilý katolík, který se dostal do sporu s husity. Ti Libštejn obléhali, ale nedobyli a chtěli osádku vyhladovět. To se jim nakonec podařilo. On se ale s nimi dohodl, že bude kališníky podporovat, pokud nechají jeho hrad

RICHARD VYŠKOVSKÝ ST. A RICHARD VYŠKOVSKÝ ML. NA NÁVŠTĚVĚ ZÁMKU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

stát. Na rozdíl od jiných středověkých smluv ji jako pravý rytíř dodržel a bojoval s husity u Tachova. Byl věrný i králi Jiříkovi z Poděbrad. Jeho syn šel v jeho šlépějích, když za ním přijel papežský vyslanec, aby to s nimi ukončil, řekl mu, že jeho pánem je český král a neposlechl ho. Tento příběh mě k hradu přivedl a tímto způsobem bych rád tyto skoro zapomenuté objekty chtěl přiblížit lidem nebo i mládeži.

Původně jste začínal jako pracovník památkové péče.

Ještě předtím to bylo oddělení Stavoprojektu. Tam jsem jako posluchač Fakulty architektury ČVUT v Praze pracoval coby brigádník. Až později se z toho stal Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. S architektem Čihákem jsme tehdy kolem roku 1950 dělali projektový úkol na rezervaci v Chebu, později na rekonstrukci měšťanských domů ve Spišské Nové Vsi a podobně. Ze SÚPRMO jsem ale musel odejít. Vrátil jsem se, až když začalo pražské jaro v roce 1968. Začal jsem dělat na dokumentaci Pražského hradu. Na té jsem pracoval až do penze.

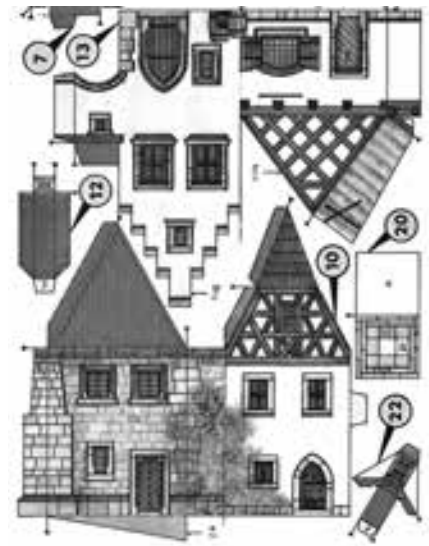
Pražský hrad byl námětem dvou verzí modelů. Kdy se mohou fanoušci těšit na další propracovanější verzi?

Odpovídá Richard Vyškovský ml., který modely svého otce vydává ve vlastním nakladatelství Erkotyp: „Je to obrovsky rozsáhlý model, pouze vystřihovánky mají 55 stran, k tomu je třeba připočíst návodné texty a kresby. Čeká nás ještě spousta práce na sazbě, textech a rádi

TEXT ZBYNĚK KONVIČKA
FOTO WWW.PAPIROVAARCHEOLOGIE.CZ
(JOSEF KROPÁČEK, STANISLAV FAJKUS)

DETAIL JEDNÉ Z ČÁSTÍ MODELU MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ REZERVACE, KTERÝ JE OZNAČOVÁN ZA NEJVĚTŠÍ PAPIRÝVÝ MODEL SOUČASNOSTI.

MODELÁŘŮM DŮVĚRNĚ ZNÁMÝ ROZKRES STAVBY PŘED VYSTŘIŽENÍM

bychom k tomu měli skutečně kvalitní fotografie, aby bylo patrné srovnání modelu a skutečnosti. Uvidíme, jak to všechno půjde rychle.“

Jak náročné byly práce na modelech Hradu? Ne všude se dalo asi dostat.

Nedalo, v Jiřském klášteře byla hradní stráž, tam mě nepustili. A tam jsem u prvního modelu udělal chybu. Dostal jsem se tehdy ale do paláce šlechtičen, což bylo nezapomenutelné, neboť tam sídlila STB. U druhého modelu mě tam už pouštěli docela hladce.

Kolik času vám práce na tomto modelu zabrala?

Popravdě jsem to nikdy moc nepočítal. „U druhého modelu na tom táta pracoval celkem asi tři roky dost intenzivně,“ doplňuje Richard Vyškovský ml.

Kdy jste se rozhodl, že vaším osudem bude historická architektura?

Když jsem byl v druhém ročníku na fakultě. Potřeboval jsem se rozhodnout, který obor si vyberu. Natipoval jsem si, co chci ověřit, a mezitím byl kostel

sv. Víta v Soběslavi. Seděl jsem uvnitř zcela sám. Rozhlížím se kolem a vidím neuvěřitelné věci. Tam jsem se rozhodl a od té doby jsem nic jiného nedělal.

A kudy vedla cesta od architekta k tvůrci papírových modelů?

Začalo to tím, že v mé skupině v práci byli tři mladí kluci, kteří byli žhaví do angličáků. Neustále nadávali a stěžovali si, že nejsou nikde k dostání. Mne to tak nakrklo, že jim říkám: „Když to nikde není, tak si to vyrobte, třeba z papíru.“ A oni: „To přece nejde, to je blbost.“ Dohadovali jsme se a nakonec se vsadili. Když já postavím historické auto z papíru, tak se přestanou bavit o angličáčkách. Tak jsem jej vyrobil. Nějaký redaktor se o tom dozvěděl a napsal o tom článek do Lidové demokracie. A to byl zase impuls pro vydavatele. Takřka současně se ozvali z časopisu ABC a Státního nakladatelství dětské knihy Albatros. Zavolali si mě a přemlouvali, jestli bych pro ně nechtěl dělat. Povídám jim, že jsem památkář, že to byl úlet. „Tak to aspoň zkuste,“ říkali. Začínal jsem lidovými

stavbami. Prvním modelem v Albatrosu bylo ale dioráma Obléhání Karlštejna.

Čím vás musela stavba okouzlit a podle jakého klíče jste je vybíral?

Do výběru mi nikdo nesměl mluvit. Se ženou jsme o dovolené objížděli republiku a vytipovával jsem si, co chci vidět. Ty stavby, co mě upoutaly, jsem si nafotil ze všech stran, a když jsem nesehnal další dokumentaci, tak jsem modely navrhoval jen podle snímků.

Poslední dobou se věnujete hlavně zříceninám hradů. Z jakých pramenů čerpáte při vytváření jejich podoby?

Muselo tam být zachováno alespoň obvodové zdivo. Třeba u Kozího hrádku jsem si nafotil aspoň základy zdí. Měl jsem tu výhodu, že jsem měl kontakty na archiv SÚRPMO, nebyl tedy takový problém je sehnat, existovaly veduty a podobná zobrazení těchto objektů. To vše bylo dostupné.

Ve vaší tvorbě najdeme ale i dva fiktivní hrady, vlastně tři, jeden z nich je zachycen ve dvou fázích jako

RICHARD VYŠKOVSKÝ

- ▶ narodil se v roce 1929 ve Vídni
- ▶ vystudoval architekturu na ČVUT v Praze
- ▶ až na nucenou přestávku v 60. letech 20. století pracoval po celý svůj život ve Státním ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO)
- ▶ je zřejmě nejznámějším tvůrcem papírových modelů, především historické architektury hradů, zámků, lidových staveb a městských památek
- ▶ na svém kontě má přes 500 realizací

MODEL HRADU SION VYŠEL V ČASOPISE ABC. V TOMTO PERIODIKU BYLY PUBLIKOVÁNY TAKÉ HRADY LITICE, ŠVIHOV NEBO ZÁMEK V ROZTOKÁCH.

kompletní hrad i jako zřícenina?

Ano, máte pravdu. To byl kuriózní příklad, kde byl opačný postup. Šéfredaktor Toman z ABC si jednou vzpomněl, že by chtěl mít zříceninu. Tak jsem si jednu vymyslel. Byla to malá stavba a za několik let jsem z ní na stejném půdorysu vytvořil celý hrad se stejnými věžemi a fragmenty. Druhou záležitostí byl romantický hrad. Ten byl původně pro mého syna Richarda, když byl malý, do jeho kolejiště. Ten, co vyšel v synově nakladatelství o mnoho let později, z něj sice vychází, ale je upravený.

Celkem 12,5 roku vycházel postupně model městské památkové rezervace. Bývá označován za největší papírový model současnosti.

Tady musím vzdát velké díky redaktorovi ábíčka Martinu Pilnému. Jako i spolupráci s časopisem obecně. On byl zapálen do modelařiny a jeho nápady byly vynikající. Po prvních vydaných modelech architektury říkal, že by bylo dobré navrhnout malou památkovou rezervaci o několika domech. Čítala radnici, sedm domů a kašnu. Dohodli jsme se, že zkusíme větší. Manželka, která byla členka pěveckého sboru, měla vystoupení v Rakovníku. Já jel s nimi a mezitím, co zkoušeli, potuloval jsem se po městě a objevil bránu. Hned mě napadlo, že by se náramně hodila do papírového městečka. Nejprve vyšla právě tato brána a oboustranně zastavěná ulice. A mělo to nečekaný ohlas. Pokračovali jsme tedy dál, po první ulici následovalo náměstí a nakonec kostelní náměstí s domky chudiny

a obranným barbakanem. Později přibyl židovské město a další část s klášterem, kostelem a nábřežím s vodním mlýnem. Snažili jsme se zobrazit různé architektonické slohy a další prvky z našich měst. Nalezneme tam třeba i variaci na Karlův most, ale s bránou uprostřed. Je tam hodně prvků z reálného prostředí přenesených do modelu – radnice z Dobrušky, dům z Telče, Prachatic, kostelní věž z Olomouce aj.

Co je při tvorbě papírových modelů pro vás nejdůležitější? Je to výtvarné zpracování, smysl pro detail či přiblížení kvality stavby?

Přesně jste vyjmenoval věci, které by měl model splňovat. Nic nechybělo.

Kolik času zabere jedna stavba a kolik jich vzniklo za celou dobu vaší tvorby?

Odpovídá Richard Vyškovský ml.: „Je to vývoj v době. Před nějakými 20 lety zabrala otci jedna stránka vystřihovanky zhruba týden práce, dvě stránky pak 14 dní. Dnes to odhaduji na dvojnásobek. Máme všechno archivované – poslední model Valdek má číslo 463. Městskou památkovou rezervaci ale bereme jako čtyři modely, přitom je tam staveb více než 100.“

Co taková příprava modelu obnáší?

Začínám dohledáváním dokumentací objektu, to trvá dost dlouho, pochopitelně. V druhé fázi v tužce vynesu díly do formátu, abych viděl, jak to bude velké. Slepím si bílý model a zjistím případné nesrovnalosti. Zkušební modely dělám záměrně ze 160 gramové-

JEDEN ZE SEŠITŮ EDICE PAPIROVÝ SVĚT VYDÁVANÉ NAKLADATELSTVÍM ERKOTYP

ho papíru, protože když mi to sedne, tak vím, že u 120 gramového to sedne určitě. Vše pak upravím, a když je to v pořádku, model vytáhnou – zvýrazním, použiji barvy, připravím návodné kresby, napíšu návody a tím to pro mě končí. Pak už se tím zabývá syn.

Z čeho vydávání financujete?

Odpovídá Richard Vyškovský ml.: „Obyčejně z našich vlastních zdrojů, pokud se nejedná o práci na zakázku nebo vydání ve spolupráci. Většinou ale modely zůstávají ležet i několik let v šuplíku. Právě z toho důvodu jsme se koncem loňského roku rozhodli založit pro vydání Jindřichova Hradce crowdfundingovou sbírku na Startovači. Zájem byl nad naše očekávání. Fanoušci sesbírali částku 288 tisíc korun, což bylo 230 % z původně poptávaných 125 tisíc. Projekt se tak zapsal do Síně slávy jako jeden z nejúspěšnějších na Startovači vůbec.“

Zkusíte to tedy znovu?

Odpovídá Richard Vyškovský ml.: „Na Startovači máme právě nový projekt Papírové království Richarda Vyškovského s vystřihovánkovou přílohou Stará radnice a kostel sv. Víta v Soběslavi. Už ale nyní víme, že bude úspěšný. Dostali jsme se pár dní před jeho ukončením na 190 % poptávané částky. Dalších prací připravených k vydání máme asi 10. A Pražský hrad? U něj se trochu bojím, že ani Startovač nebude stačit na to, abychom sehnali potřebnou sumu. Český trh je bohužel poměrně malý a návratnost investic dlouhá.“ ■

Kryštof Havlice

MLÝN VE VRÁTNĚ PŘEDSTAVUJE STAVBU KRUHOVÉHO PŮDORYSU S KUŽELOVOU STŘECHOU.

Kryštof Havlice

DETAIL VĚTRNÉHO KOLA ZHOOTOVENÉHO DLE HISTORICKÉ DOKUMENTACE

ZAJÍMAVÉ REKONSTRUKCE

Tři větrné mlýny a jejich využití

Netradičním součástí panoramatu naší krajiny jsme před čtyřmi lety věnovali konferenci. Od té doby se mnoho změnilo. Představíme trojici nedávno obnovovaných zástupců.

V současnosti se na našem území zachovaly takzvané větráky až na výjimky bez původního technologického zařízení. Přes tento fakt představují v krajině vizuálně věrné odkazy průmyslového dědictví a tvoří bohatý kontext technologických, historických i sociálních vazeb. Z téměř 80 existujících staveb zahrnujících i pouhé pozůstatky jsme zvolili trojici příkladů ve Vrátně na Mladoboleslavsku, Staré Vsi u Bílovce na Novojičínsku a Velkých Těšanech na Kroměřížsku. První památka je v soukromém vlastnictví, druhá v obecním a třetí v majetku Zlínského kraje spravuje a provozuje Muzeum Kroměřížska. Pokusíme se nastínit jejich typologické rozpětí, různé možnosti současného využití a mnohdy náročný proces obnov.

Nejstarší pramenná zmínka o větrném mlýně na našem území pochází z roku 1277, kdy byl postaven na zahradě Strahovského kláštera v Praze. Zanikl v průběhu třicetileté války a představoval v rámci tehdejší praxe architektonickou ojedinělost. Ve středověku byli stavebníky mlýnů především města, kláštery nebo zástupci movitější šlechty. Největší rozvoj na území dnešních Čech, Moravy a Slezska nastal koncem 18. století v oblastech se stálými větry. Poměrně rychlý úpadek technologie počátkem minulého století souvisel s průmyslovým pokrokem, konkrétně s nástupem využití elektrické energie a páry.

Obecně lze v rámci dochované technologie rozlišit tři základní kategorie: asi nejvíce rozšířené byly celodřevěné větrné mlýny německého typu, které se celé natáčely proti větru, ale díky své konstrukci také nejrychleji podléhaly zkáze. Z nejzachovalejších veřejně přístupných zástupců lze jmenovat Rýmice, Starý Podvorov nebo Velké Těšany. Následuje skupina zděných staveb holandského typu, u nichž se s perutěmi proti větru natáčela jen střecha. Ty lze navštívit například v Přemyslovicích, Štípkě či Vrátně. Modernější variantou uvedené kategorie jsou stavby s Halladayovou turbínou, jeden z nejzachovalejších stojí v Ruprechtově na Vyškovsku. Nejméně rozšířené menší větrné mlýny s turbínou je možné najít v Havířově-Bludovicích, Václavovicích a v Jindřichovicích pod Smrkem.

TEXT KRYŠTOF HAVLICE
FOTO KRYŠTOF HAVLICE, JIŘÍ VELKÝ,
MUZEUM KROMĚŘÍŽSKA

Kryštof Havlíček

LOPATKY, PERUTĚ A HLAVNÍ HŘÍDEL JSOU VYROBENY KLASICKÝM TESAŘSKÝM POSTUPEM.

Významu rozptýlených technických zařízení v minulosti odpovídá průběžné zařazování do Ústředního seznamu kulturních památek. Většina z nich získala legislativní ochranu již koncem 50. let minulého století a v rámci fondu průmyslového dědictví v tomto ohledu představují nejméně přehlíženou kategorii. Osvětovou roli ve vnímání kulturní hodnoty souboru větrných mlýnů nese například databáze poveternik.cz a dlouhodobě také Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT. Poměrně bohatý je také výběr literatury, z něhož je na místě namátkou jmenovat publikace Miroslava Berky, Josefa Vařeky, Václava Buriana nebo Martina Janoška. Mezi aktivní propagátory tematiky patří mimo jiné Radim Urbánek a především Jan Doubek, který založil a vede Sekci větrných mlýnů při Technickém muzeu v Brně.

VRÁTNO

Severovýchodně od obce Vrátno u Mšena se v odlehle poloze nachází památkově chráněný areál větrného mlýna čp. 56. Jedná se o zděnou stavbu kruhového půdorysu s kuželovou střechou. Charakteristickými prvky objektu holandského typu z roku 1870 jsou segmentově zakončené okenní otvory s obezděním z pálených cihel. Původně měl tři nadzemní podlaží a šindelovou střechu. Mlýn založil místní statkář Václav Mareček a jeho autorem byl zednický mistr z nedalekého Mšena. Na základy byl využit lomový pískovec z blízkého lomu. Několik let po svém vzniku byly na při-

lehlém pozemku přistavěny takzvané stoupy. Technické zařízení poháněné mlýnským převodním hřídelem bylo určeno k výrobě kostní moučky, kterou statkář používal jako hnojivo pro své polnosti. Z několika pozdějších nájemců byl patrně nejznámější Václav Petr ze Mšena, jenž do 20. let minulého století působil jako opravář mlýnů.

Svému původnímu účelu přestalo zařízení sloužit v roce 1923, od té doby je patrně jeho postupné chátrání, v rámci kterého postupně mizelo také vnitřní zařízení. V 90. letech minulého století došlo k úpravám pro rekreační účely a s tím související rekonstrukci. Vzniklo železobetonové přestropení, nové dispoziční uspořádání nebo vnitřní schodiště. Nejpozitivnější etapa záchrany památky je spojena až se současným majitelem, pilotem z povolání a výrobcem leteckých vrtulí. Ten vzácnou stavbu objevil během svých oblíbených letů přes Kokořínsko, koupil ji a zahájil postupnou obnovu.

Podstatou záchrany podpořené z Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury se stala především rekonstrukce větrného pohonu mlecího zařízení spočívající v osazení větrného kola o čtyřech perutích zhotoveného dle původní projektové dokumentace. Technické detaily byly řešeny dle dochovaných dobových analogií mlýnů Oderoberwicz a Světlík. Lopatky jsou vyrobené ze smrkového, perutě z jedlového a hlavní hřídel

Jiří Válek

MLÝN NĚMECKÉHO TYPU VE STARÉ VSI STÁVAL PŮVODNĚ V NEDALEKÉM LESKOVCI.

z dubového dřeva klasickým tesařským postupem. Zděný půdorys byl navýšen o čtvrté podlaží, došlo ke stažení zdiva železobetonovým věncem a instalaci otočného mechanismu střechy. Krov byl upraven do původní podoby. Střecha je z pozinkovaného plechu. Nemalá pozornost byla věnována obnově interiéru, ve kterých se objevují hliněné omítky a cihlové dlažby.

Plánů do budoucna je mnoho, v areálu byl vybudován rybník a vysázena ovocná zahrada. V současnosti jsou zde pořádány příležitostné komentované prohlídky.

STARÁ VES U BÍLOVCE

Dřevěný památkově chráněný větrný mlýn německého typu se nachází na izolovaném místě uprostřed polí necelé tři kilometry od centra Staré Vsi, v současnosti místní čtvrti města Bílovec. Pochází z roku 1878 a původně stával v nedalekém Leskovci severozápadně odsud. V roce 1910 byla celá konstrukce rozebrána a přenesena do současné polohy. V 60. letech byla provedena rozsáhlá rekonstrukce, během níž nebylo mlecí zařízení obnoveno do původního stavu. Po roce 2000 město provedlo další obnovu s cílem zpřístupnit objekt veřejnosti.

Stavba čtvercového půdorysu má trámovou konstrukci stěn s charakteristickým svislým bedněním. Sedlovou, částečně zvalbenou střechu kryje šindelová krytina obdobně jako fasádu čelní stěny, na které je osazeno čtyř-

Jiří Velký

OBNOVA PAMÁTKY PROBÍHALA V NĚKOLIKA ETAPÁCH.

Jiří Velký

ZACHOVANÉ ZŮSTALY MIMO JINÉ MLÝNSKÉ KAMENY, LOUPAČKA, MOUČNICE A KAPSOVÝ VÝTAH.

lopatkové větrné kolo. Původní mlecí zařízení se skládalo ze dvou paralelně vedle sebe umístěných palečných kol o průměrech 3,5 a 2,9 metru. Zachované jsou například také mlýnské kameny bez násypných košů a lubů, loupáčka, moučnice a kapsový výtah. V současnosti není mlýn otočný.

Postupná obnova technické památky probíhající v několika etapách měla za hlavní cíl oddělit plášť s konstrukcí od země a zejména uzavření objektu proti pronikání deště a sněhu. S tím souvisely například oprava šindelové stěny

a střechy, zasklení a zalištování otvorů, osazení a ukotvení palečného kola a řemenice, chemické sanace dřevěných a kovových prvků nebo doplnění zábradlí u vnitřního schodiště. Došlo k výměně tří a přidání jedné perutě, byla nově provedena konstrukce ojí pro otáčení, přibýlo také horní uložení svislých os. Úprav doznalo také vnější schodiště se zastřešením i vnitřní vybavení. V roce 2016 proběhla termosanace stavby.

Doplnění ocasu, kterým se celá budova natáčela, bylo provedeno v souvislosti

s koncepcí prezentace památky, v současnosti má tedy výhradně demonstrační úlohu. Po předchozí domluvě je možná odborná prohlídka s průvodcem.

VELKÉ TĚŠANY

Dřevěný, od roku 2010 památkově chráněný, větrný mlýn německého typu leží asi jeden kilometr od obce na svahu lesa Chvaletiny. Pro své významné architektonické hodnoty byl v roce 2014 prohlášen národní kulturní památkou. Stavba byla vyprojektována v roce 1830 stavitelem Josefem Bartoněm, o 60 let později ji zásadně poškodila větrná bouře. Objekt byl vzápětí obnoven s důrazem na zdvojení nosných trámů.

Majitelem byl v roce 1894 Josef Pater, jehož potomci zařízení vlastnili až do 60. let minulého století. Konec provozu je spojen s rokem 1942, kdy byl mlýn zapečetěn. Po druhé světové válce nebyla technologie opravena a začal nenávratně chátrat. První rekonstrukční práce probíhaly v 70. letech, při kterých byla stavba uvedena do původní podoby za výrazného přispění sekerníka Františka Hrdého z Újezdce. Výrobní technologie v této etapě nebyly obnoveny a budovu nelze také otáčet proti směru větru.

Jedná se o hranolovou dvoupodlažní stavbu čtvercového půdorysu se sedlovou šindelovou střechou, zkosenou na čele polovalbou. Charakteristickým

Jiří Velký

V INTERIÉRU BYLA PŘEDVEDENA CHEMICKÁ SANACE DŘEVĚNÝCH A KOVOVÝCH PRVKŮ A DOPLNĚNO ZÁBRADLÍ VNITŘNÍHO SCHODIŠTĚ.

Muzeum Kroměřížska

MLÝN NĚMECKÉHO TYPU VE VELKÝCH TĚŠANECH BYL VYPROJEKTOVÁN V ROCE 1830.

Muzeum Kroměřížska

DETAIL OBNOVENÉHO NÁSYPNÉHO KOŠE

rysem je také zastřešené schodiště přístupné přes malou pavlač. Světlo se do interiéru dostává malými kruhovými okny. Čtyřkřídlové větrné kolo má průměr 14 metrů. Mlýnské kameny mají průměr 1,2 m a výšku 25 a 20 cm. Mlecí zařízení bylo postupně opraveno.

V loňském roce byla dokončena podstatná část obnovy za podpory Havarijního programu Ministerstva kultury

zahrnující zejména rekonstrukci dřevěného pláště. Hlavními cíli byla statická a dynamická stabilita opláštění, sanace dřevěných prvků bandážováním, protézováním a plombováním. Všechny dřevěné součásti byly injektovány insekticidními a fungicidními prostředky. Dále došlo k výměně poškozených trámů, opravě šindelové střechy s dvojitým krytím a montáži perutí. Následovala konzervace mle-

cího ústrojí s instalací současné expozice.

Od září 2018 je památka pevnou součástí výstavního plánu Muzea Kroměřížska. Zajímavostí je, že průvodkyně je potomkem mlýnářské rodiny Paterů a obývá vedlejší stavení. ■

www.bilovec.cz

www.muzeum-km.cz

www.facebook.com/mlynvratno

ZEPTALI JSME SE

Jak hodnotíte v posledních letech využití, případně úroveň rekonstrukcí nebo konverzí větrných mlýnů v České republice?

Všech 59 zachovaných větrných mlýnů má své majitele, kteří se o ně starají. Žádnému nehrozí zánik ani jiné nebezpečí. Naopak stav mnohých se zlepšuje. Kromě oprav ve Vrátně, Velkých Těšanech a Staré Vsi u Bílovce jsou plánovány nebo probíhají rekonstrukce dalších, například obnova a oživení v Třebíči a Budišově nebo celková oprava objektu v Hustopečích-Porubě. Zachráněn před zánikem byl malý mlýn ve Spálově. Podílíme se i na projektu obnovy jediné památky tohoto druhu na Slovensku, a to v Holiči.

Vznikají i nové repliky, úspěšně například dopadla stavba holandské-

ho typu v Jalubí u Uherského Hradiště. V nedalekém skanzenu Rochuz vznikne replika německého typu z Buchlovic.

Největší akcí je stavba větrného mlýna německého typu v Borovnici. Po mnoha letech marného úsilí se tu Jiřímu Chvojkovi podařilo prorazit bludný kruh a práce začala. Po úpravě místa a zhotovení základů byl loni postaven základový kříž, otec, apoštolové a sedlo. Letos má projekt pokračovat. Bude to jediný kompletní a veřejnosti přístupný větrný mlýn v Čechách, všechny ostatní jsou na Moravě.

Problematické jsou však stavby různých objektů jen vzdáleně připomínající původní česká zařízení. Za původní technické stavby se před návštěvníky vydávají a vytváří v nich falešné představy o tom,

jak opravdový větrný mlýn vypadá. Jedná se například o objekty v Bukovanech nebo Podkrušnohorském zooparku Chomutov.

Podobná je situace u zástupců s turbínou. První dobrá replika stojí v areálu Kotulovy dřevěnký v Havířově. Ve spolupráci se sekci Větrné mlýny vznikly zdařilé kopie s původní technologií ve Václavovicích, Řepišti, Šenově, Bruzovicích a Horní Datyni. V jiných případech však vznikly stavby za použití moderních technologií a materiálů, které mají k historickým stavbám daleko. Ty najdeme v Dětmarovicích nebo kousek za našimi hranicemi v Korní na Slovensku.

Jan Doubek, předseda Sekce větrné mlýny při Technickém muzeu v Brně

SCHWARZENBERSKÝ A SALMOVSKÝ PALÁC S TAKZVANÝM TRAUTSONOVÝM DOMEM OD JIHOVÝCHODU

PŘEBAL KNIHY

KNIHA

Schwarzenberský a Salmovský palác

Nedílnou součástí panoramatu pražských Hradčan je dvojice staveb prezentujících kulturní historii předchozích staletí. Ne náhodou slouží podobnému účelu i jejich interiéry jako místa prezentace uměleckých sbírek Národní galerie.

Schwarzenberský a Salmovský palác patří mezi dvě významné stavby náležející do zcela odlišných stylových period, které vlivem historických událostí nakonec sdílely stejný osud. Vznikly v jiných historických podmínkách a za jiným účelem. Zatímco prvně jmenovaný objekt dominuje jižní frontě Hradčanského náměstí už od 2. poloviny 16. století a byl vybudován za účelem reprezentace světské šlechty, vyrostl ten druhý až na sklonku 18. věku jako dům sloužící církevní správě. Paradoxně byly nakonec oba propojeny. Po druhé světové válce se ale vše změnilo. Objekty přestaly být terčem spekulací o dalším využití až teprve s příchodem naší největší tuzemské galerie umění.

Salmovský palác byl donedávna sídlem sbírky umění 19. století. Dnes jsou

jeho prostory určeny moderním sběratelským proudům. Vedlejší schwarzenberská rezidence byla pro změnu domovem českého baroka. V současnosti je ale připravována zcela nová koncepce, při níž budou poprvé vystavena bok po boku díla českých i světových starých mistrů. Do vzájemného dialogu se tak dostanou například malby Petra Brandla, Lucase Crancha st., Albrechta Dürera, El Greca, Rembrandta, Karla Škréty nebo Petra Paula Rubense. Toto krátké období přerodu se Národní galerie rozhodla využít reprezentativní publikací reflektující minulost i budoucnost objektů.

S radostí lze dodat, že práce se skutečně povedla. Velkoformátová vázaná kniha o 272 stranách zaujme svým grafickým zpracováním, dobrými fotografiemi a šťastným výběrem kapitol. Od příslušných odborníků se dozvíte dostatek informací o majitelích, stavebním vývoji i ikonografii. S ohledem na funkci domů není opomenuta ani historie dnes již bývalých stálých expozic doplněná o vize autorů nových stavebních úprav – Josefa Pleskota a Evy Jiříčné. Navíc je čtenář většinou ušetřen přemrštěného množství informací. To vše, zabaleno ve čtivé a nenucené formě, dodává dílu slavnostní punc, s nímž bylo nepochybně i připravováno. Nezbývá než doufat, že kniha na pomezí vědecké a dárkové publikace poslouží nejen jako krátkodobá chloubka, ale i jako dlouhodobá inspirace. ■

www.ngprague.cz

TEXT JAN ŠTĚPÁNEK
FOTO NÁRODNÍ GALERIE V PRAZE

VIOLISTKA A ZAKLADATELKA FESTIVALU PROCHÁZKY UMĚNÍM JITKA HOSPROVÁ

VÝTĚŽEK Z LETOŠNÍHO VSTUPNÉHO BUDE VĚNOVÁN NA OPRAVU HUSOVY KAPLE V DOLNÍ BĚLÉ, KLENOTU PŘEDVÁLEČNÉ FUNKCIONALISTICKÉ ARCHITEKTURY NA PLZEŇSKU.

FESTIVAL

Procházky uměním

Také v tomto roce se uskuteční festival, který netradičním způsobem spojuje umění s obnovou památek severního Plzeňska. Výtěžek z letošního sedmého ročníku poputuje tentokrát na rekonstrukci funkcionalistické kaple.

Procházky uměním, za nimiž od počátku stojí violistka Jitka Hosprová, se již od roku 2013 snaží populárně-naučným způsobem propojovat svět hudby a historie a upozorňovat tak veřejnost na ohrožené památky v regionu. Každé umělecké vystoupení je zpravidla doplněno o průvodce, většinou známého herce, který seznamuje návštěvníky s méně známými dějinami konkrétního místa. Vstupné na jednotlivé koncerty je dobrovolné a je každoročně určeno jedné konkrétní historické stavbě. Doposud bylo vybráno téměř půl milionu korun na obnovu památek. Loňský výtěžek ve výši 144 828 korun mířil například na vypracování dokumentace potřebné k opravě kostela sv. Jiří v Lukové. Projekt získává na stále větší popularitě, o čemž svědčí jak známá jména interpretů, tak vzrůstající návštěvnost.

Festival až doposud podporoval obnovu starších sakrálních památek. Pro

tento rok se tedy pořadatelé rozhodli zaměřit na moderní regionální architekturu, konkrétně Husovu kapli v Dolní Bělé. Byla postavena pro potřeby Českokobratrské církve evangelické v letech 1938–1939 podle návrhu plzeňského architekta Jaroslava Fišera, který patří mezi čelní představitele meziválečného funkcionalismu Plzeňska. Projekt byl inspirován jeho nejvýznamnější realizací – modlitebnou se sborovým domem, tzv. Korandovým sborem v Plzni. Objekt v Dolní Bělé představoval pokus o vytvoření nového typu kostela, který by byl účelný, estetický, kvalitní a zároveň levný. Fišerovy stavby jsou charakteristické strohým výrazem, vyvážeností proporcí, kvalitním dispozičním řešením a působivými interiéry.

Procházky uměním navštíví celkem devět památek. Kromě tradičních venkovských kostelů v Březíně, Dolní Bělé, Lukové, Manětíně, Rabštejně nad Střelou a Nechtinech se mohou návštěvníci těšit na františkánský chrám Nanebevzetí Panny Marie v Plzni, Centrum stavitelského dědictví v Plasích a zámek v Chyši u Karlových Varů. Pozvání tentokrát přijali herci Barbora Kodetová, Barbora Munzarová nebo Miroslav Dvořák, kteří budou seznamovat s významnými historickými osobnostmi, například s mecenášem Ferdinandem Hroznatou z Kokořova, hofmistřyní Marií Ulrikou Lažanskou nebo architektem Jaroslavem Fišerem. Kompletní program najdete na webových stránkách festivalu. ■ www.prochazkyumenim.cz

ZA VZNIKEM PROJEKTU STOJÍ ZPĚVAČKA LENKA DUSILOVÁ.

JEDNOU ZE ZASTÁVEK PROJEKTU MONUMENT/UM BUDE TAKÉ KOSTEL NAVŠTÍVENÍ PANNY MARIE V CHRÁSTAVĚ, KAM UMĚLCI ZAVÍTÁJÍ 27. ČERVENCE.

PROJEKT

MONUMENT/UM

Lenka Dusilová s VJ Aeldrynem připravují cyklus audiovizuálních představení, kterým upozorní na vybrané památky v bývalých Sudetech.

Projekt, v jehož hlavní roli je památka, spojuje daný MONUMENT, MOMENT a UM do hudebně-obrazového celku. Za vším stojí šestinásobná držitelka ceny Anděl, zpěvačka Lenka Dusilová, VJ Aeldryn, čelní představitel VJingu (z anglického visual jockeying neboli míchání videa) u nás a spolek APPLAUSE Projects, kteří budou společně utvářet neobvyklý pohled na historické objekty a jejich příběh. Půjde o formu komponovaného večera. Nebude chybět přednáška, na míru vytvořený dokument natočený ČT ArtZónou a samotná performance. Oba umělci, kteří místa osobně navštívili, vyplní pomocí hudebních krajin, hlasu, zvuků, hrou se světlem a organickými videokolážemi celý prostor a představí tak stavby jinak, nově.

MONUMENTU/UM chce upozornit na neutěšený stav vybraných památek v bývalých Sudetech, objevovat a medializovat ty, které mají ambice být součástí dnešního společensko-kulturního života. Chce jinou formou apelovat na

veřejnost, že starat se o minulost je důležité. „Podporujeme spolky, instituce, města i jedince, kteří mají vizi a chtějí dát památce nový smysl, pokud ten původní ztratila,“ říká ředitelka projektu Soňa Paleta a dodává: „Chceme lidem ukázat, že leckdy stačí otevřít oči, aby zjistili, že třeba i za jejich domem je objekt, který skýtá nečekané možnosti. A že změny mohou dosáhnout i oni.“

České pohraničí, které utrpělo po druhé světové válce těžké kulturní rány, odráží přesně to, co chce projekt oživit, tedy dočasně zmrtnělé místa. Shodou okolností zde i myšlenka na sérii těchto představení vznikla, jak vzpomíná Lenka Dusilová: „V začátcích jsme hledali klíč k výběru míst a celému konceptu. Vzhledem k tomu, že jsem prožila větší část dětství v Karlových Varech a jeho krajinách, téma vykořeněnosti se nedohledatelně táhne mojí rodovou linií a hudební tvorbou, rozhodli jsme se pilotní ročník usadit právě na tamních památkách.“

Představení se odehrají v druhé polovině letních prázdnin celkem na čtyřech místech. Dne 27. července zavítají umělci do kostela Navštívení Panny Marie v Chrástavě. Druhou zastávkou bude hrad Hauenštejn, kde se akce uskuteční 3. srpna. V sobotu 17. srpna budou následovat Jablečné lázně v Jablonci nad Nisou a jako poslední zastávka byla vybrána Fabrika Temný důl v Horním Maršově. Představení se zde uskuteční 24. srpna. ■ www.monumentum.cz

TEXT SOŇA PALETA
FOTO ARCHIV PROJEKTU

LOGO ŠKOLY

V KVĚTNU TOHOTO ROKU BYLY ZAHÁJENY REKONSTRUKČNÍ PRÁCE V BUDOVĚ BÝVALÉ ŠKOLY V JOSEFOVĚ DOLE. JIŽ PŘED NĚKOLIKA LETY SE ZAKLADATELÉ ROZHODLI, ŽE Z TOHOTO MÍSTA VYBUDUJÍ HLAVNÍ SÍDLO SVÉ ORGANIZACE.

VZDĚLÁNÍ

Učení má být zážitkem

V odborné přípravě mladých lidí v České republice mají nezastupitelné místo i soukromé iniciativy nadšenců. Takovou je i Mistrovská škola řemesel a umění.

Myšlenka založení vzdělávacího centra řemesel vznikla při přípravě a realizaci Mistrovství ČR v podlahářských dovednostech 2002. Ty společně s Hospodářskou komorou organizoval zakladatel školy Jiří Dvořák z Cechu podlahářů a parketářů. Dvořák následně vedl český tým na mistrovství Evropy parketářů v Belgii, kde se seznámil s iniciátorem evropské soutěže na podporu řemesel, univerzitním profesorem Ad Van Mierlem z holandského Tilburgu. Ten pozval Dvořáka na návštěvu školy, seznámil jej se svou vizí řemeslného vzdělávání mladých a svým nadšením jej motivoval k založení vzdělávacího centra D. I. E. C. s.r.o., Dokumentačního a informačního evropského centra v Jablonci nad Nisou.

Po doplnění všech administrativních náležitostí získalo centrum akreditaci Ministerstva školství na rekvalifikační vzdělávací kurzy v oboru podlahář – truhlář. Tím se začala naplňovat vize

Ad Van Mierla v České republice. Ten však bohužel zemřel ještě před nejvýznamnější akcí centra, uspořádáním mistrovství Evropy parketářů v Českých Budějovicích v roce 2014. Právě tam vznikla myšlenka na rozšíření aktivit pro více oborů a založení školy.

Založení Mistrovské školy řemesel a umění se podařilo v listopadu roku 2016 za významné podpory právnické kanceláře Petra Jonáše z Prahy. Nadschla jej Dvořákova vize jak vzdělávat v řemeslných oborech a coby spoluzakladatel tuto myšlenku ještě rozšířil o navrácení výuky motorických dovedností do základních škol. Tak se vytvořila ucelená koncepce celoživotního odborného vzdělávání, jejímž cílem je nejen výchova nových řemeslných mistrů, ale i zmíněné zavádění řemeslných dílen do základních škol a navracení respektu oboru.

Zatím jsou pro potřeby školy využívány komerční prostory zakladatelů. Od května tohoto roku ale probíhají první rekonstrukční práce na historické budově školy z počátku 20. století v Josefově Dole, v srdci Jizerských hor, kterou si pedagogové již před několika lety zvolili za své sídlo. Zde také chtějí v dohledné době naplňovat motto: „Naše škola je místem, kde se učení stává zážitkem.“ Jeho hlavní myšlenkou je víra, že pracovat rukama, hlavou a srdcem zároveň může udělat svět klidnějším a tvořivějším místem k životu. ■
www.mistrovskaskolaremesel.cz

PRESTÍŽNÍ OCENĚNÍ EUROPA NOSTRA – GRAND PRIX V KATEGORII OBNOVA ZÍSKAL V ROCE 2017 BAROKNÍ HOSPITÁL KUKS.

PŘESAHY

Europa Nostra

Ceny Evropské unie pro kulturní dědictví, kterou za Českou republiku v roce 2017 získala obnova hospitálu Kuks a vzdělávací projekt Památky nás baví, vzbudil ohlas nejen v českých médiích, ale i mezi veřejností. Méně se již hovořilo o samotné instituci, která stála za jejich výběrem.

Organizace, jejíž mezinárodní sekretariát sídlí v Haagu se zastoupením v Bruselu, byla založena v roce 1963 sedmi evropskými zeměmi. Její počáteční směřování si lze představit na příkladu jejího prvního prezidenta. Lord Duncan Sundys byl britským diplomatem a politikem, zakladatelem Evropského hnutí, který se podílel na vzniku charitativní organizace Civic Trust, jež usilovala o udržení funkčního veřejného prostoru ve vztahu k výstavbě nové kvalitní architektury a příkladné obnově památkových objektů.

Během více než 50 let se Europa Nostra postupně vyvinula v největší evropskou organizaci zaměřující se na kulturní dědictví, jež zastřešuje více než 40 zemí. Na mezinárodním poli sleduje čtyři základní pilíře své činnosti: lobovat za kulturní dědictví v Evropě, prostřednictvím cen upozorňovat na příklady dobré praxe, chránit ohrožené evropské památky a propojovat a zapojovat do problematiky odbornou a širokou veřejnost. To se daří naplňovat i díky osobnostem, které mají silný odborný kredit a dokážou reprezentovat na nejvyšší úrovni.

Prezidentem je Plácido Domingo, operní pěvec a uznávaný dirigent. Výkonným prezidentem je od loňského roku Hermann Parzinger, profesor archeologie a ředitel Nadace pruského kulturního dědictví. Odbornost instituce vedle osmi viceprezidentů zajišťuje síť jednotlivých členů z řad neziskového sektoru, firem i orgánů státní správy. Europa Nostra se může opřít o více než 250 členských a 150 přidružených organizací, jež doplňuje přes 1 500 individuálních členů. Českou republiku nejaktivněji zastupuje Asociace majitelů hradů a zámků v osobě Petra Svobody, který je i členem Rady. Mezi členy se chce tento rok přihlásit také Národní památkový ústav a vydavatel časopisu PROPAMÁTKY, Institut pro památky a kultury.

Spolupráce s UNESCO

Organizace si svou pozici mezi dalšími institucemi upevnila během loň-

TEXT TOMÁŠ ŘEPA
FOTO NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

BEZ POVŠIMNUTÍ POROTY NEZŮSTALA V ROCE 2018 ANI OBNOVA ROTUNDY SV. VÁCLAVA V PRAZE.

DALŠÍM OCENĚNÝM POČINEM Z ČESKÉ REPUBLIKY BYL VZDĚLÁVACÍ PROJEKT PAMÁTKY NÁS BAVÍ, KTERÝ NETRADIČNĚ INTERPRETUJE VÝZNAM A HODNOTY KULTURNÍCH PAMÁTEK.

ského Evropského roku kulturního dědictví, jenž byl vyhlášen i díky jejím iniciativám. Mezi nejvýraznější patří tzv. Berlínská výzva. Nástroj, jenž má za cíl upozornit na společenskou a ekonomickou důležitost kulturního dědictví a jeho udržitelnost v kontextu podpory a financování na národní a evropské úrovni. Silným partnerem se stává i pro UNESCO, kde figuruje v roli konzultanta. Spolupráce obou se projevila například před zasedáním Výboru pro světové dědictví v Bahrajnu v roce 2018, kdy byl osloven Národní památkový ústav v problematice otázce výškových staveb na pražském Pankráci.

Europa Nostra také na evropské úrovni pravidelně upozorňuje na možné negativní důsledky ohrožující bezprostředně památkové objekty a rezervace. V současnosti vede jednání proti záměru vystavět kabinovou lanovku pro turisty vedoucí na pevnost Kalemgdan v srbském Bělehradě. Stavba, jež na jedné straně ulehčí výstup turistům, na druhé však naruší hradební zdi pevnosti významné evropské památky, od roku 2015 zapsané na Indikativní seznam. Nejedná se pouze o tiskové prohlášení, organizace vysílá do Srbska své odborníky, aby záležitost za pozornosti médií a v součinnosti s místními angažovanými skupinami co nejúčinněji řešili. Lokální problém tak ve velmi krátké době povýšil na celoevropskou otázku při zapojení evropských specialistů a politiků.

Sedm nejohroženějších

Země mimo Evropskou unii zapojuje Europa Nostra i do programu Sedmi nejohroženějších památek v Evropě. Jejich seznam, jenž se obměňuje každé dva roky, vede od roku 2013, a to ve spolupráci s Evropskou investiční bankou a Výborem Evropské rozvojové banky. Iniciativa neslouží jako přímá finanční podpora, ale jejím prostřednictvím se objektům dostává větší pozornost. Je aktivizován akční plán, jenž zahrnuje možnost vypracovat za přispění výše uvedených partnerů finanční a technickou zprávu a definovat jak největší hrozby, tak cesty vedoucí k nápravě. Program každoročně doplňuje odborná konference. Vloni se pořádala v kyperské Nikosii, kde se ve středu města nachází pásmo neobydlených domů, na něž nelze pro geopolitickou situaci aplikovat účinnou památkovou péči.

14 cen pro české kulturní dědictví

Od roku 2003 se udělují ceny Evropské unie pro kulturní dědictví – Europa Nostra ve čtyřech kategoriích: Obnova, Výzkum, Celoživotní přínos a Vzdělávání. Grand Prix, ceně nejvyšší, se u nás přezdívala památkářský Oskar. Pod sekci Obnova, kde je Česká republika nejúspěšnější, si nepředstavujeme pouze renovace monumentů s celostátním významem. Naopak prostor je dáván i téměř neznámým památkám na okraji map, které se daří díky národním a lokálním institucím a dobrovolníkům obnovovat (pevnost Bač v Srbsku). A to i navzdory

dlouhodobému nedostatku finančních prostředků. Oceňováni jsou i soukromí majitelé, kteří jsou schopni objekt řádně obnovit (hrad Montreuil Bonnin ve Francii). Důležitým momentem, který ve výběru často rozhoduje, je i přidaná hodnota samotné rekonstrukce v podobě následného oživení, zapojování místních obyvatel a vytváření vzdělávacích programů. Na příkladu pražské rotundy sv. Václava, oceněné v roce 2018, se ukázalo, že Europa Nostra si všímá i příkladů založených na odlišných způsobech financování. Od evropských dotací přes státní rozpočet, soukromé dary až po veřejné sbírky, které se v tomto případě ukázaly jako nejúčinnější nástroj identifikace bývalých a současných studentů a profesorů Matfyzu s dotčeným místem. Organizace se snaží působit i za hranicemi Evropského společenství a cenami poukazuje na příklady dobré praxe například v Srbsku, Egyptě, Turecku apod.

Od 21. května známe čerstvé vítěze jednotlivých kategorií za rok 2019, samotné Grand Prix budou vyhlášeny v rámci Evropského summitu pro kulturní dědictví konaném na konci tohoto října v Paříži. Ač se nominací tentokrát neúčastnil žádný český zástupce, i tak za Českou republiku můžete sami promluvit v kategorii Cena veřejnosti, kde svým hlasem lze podpořit tři vybrané projekty. V následujících letech můžete případně i vy přihlásit do klání i svého kandidáta. ■ www.europeanostra.org

FOTOREPORTÁŽ

FOTO JOSEF ŘEZNÍČEK, LIBOR STAVJANÍK,
JITKA RESSOVÁ, JANA VÁLKOVÁ

Obnovený zlínský Památník Tomáše Bati

28. října loňského roku byl po téměř dvouleté rekonstrukci slavnostně otevřen funkcionalistický Památník Tomáše Bati z roku 1933 podle projektu Františka Lydie Gahury. Autorem návrhu citlivé rekonstrukce je Petr Všetečka. Stěžejní práce obnovy se soustředily na důkladné očištění původní nosné konstrukce od novějších stavebních zásahů. Autentické prvky byly očištěny, restaurovány a doplněny sjednocující povrchovou vrstvou. Nově vzniklo podle dobového projektu schodiště, které bylo zničeno během přestavby v 50. letech minulého století. Zásadní úpravou vycházející z historického originálu prošla ocelová konstrukce opláštění včetně skleněného povrchu fasád, který vznikl jako replika původního katedrálního skla. Letos v květnu se hlavní dominantou interiéru stala maketa letadla Junkers F 13, ve kterém Tomáš Baťa v létě roku 1932 zahynul.

www.transat.cz | www.pamatnikbata.eu

SLAVNOSTNÍ VYHLÁŠENÍ VÝSLEDKŮ SOUTĚŽE VEŘEJNÝCH SBÍREK SE KONALO 28. KVĚTNA V REFEKTÁŘI DOMINIKÁNSKÉHO KLÁŠTERA V PRAZE.

FINANCOVÁNÍ

Máme vybráno 2019

Osmý ročník projektu, který dlouhodobě upozorňuje na různorodé možnosti financování obnovy památek, vyvrcholil 28. května slavnostním vyhlášením výsledků soutěže veřejných sbírek.

Finančně nejúspěšnější veřejná sbírka 2018

		Kč
Návrat zvonů do farního kostela Všechny svatých v Rokytnici v Orlických horách	Římskokatolická farnost Rokytnice v Orlických horách	817 301
Realizace projektu obnovy kolotoče na Letné	Národní technické muzeum	783 610
Zakoupení nového zvonu s příslušenstvím do kostela sv. Prokopa v Přepychách	Obec Přepychy	761 839

Cena veřejnosti MÁME VYBRÁNO

		Hlasy
Pořízení dobřanských varhan	Přátelé dobřanských varhan, nadační fond	974
Rozšíření kostela Panny Marie Královny míru	Římskokatolická farnost u kostela Panny Marie Královny míru Praha-Lhotka	946
Záchrana bozkovských varhan	Římskokatolická farnost Bozkov	719

Cena redakce PROPAMÁTKY

Pořízení dobřanských varhan	Přátelé dobřanských varhan, nadační fond
Zauhlovačka – centrum kultury a umění	AvantgArt, z. s.
Záchrana a oprava objektu bývalého Hrnčířova mlýna	Společnost ochránců památek ve východních Čechách, z. s.

V letošním roce soutěž opět tvořily tři kategorie. Finančně nejúspěšnější se za rok 2018 stala veřejná sbírka s názvem Návrat zvonů do farního kostela Všechny svatých v Rokytnici v Orlických horách. Celkově se ve sbírkách ukončených v loňském roce podařilo shromáždit 9,7 milionu korun.

Cenu veřejnosti tradičně rozhodlo on-line hlasování. První místo obsadila veřejná sbírka na pořízení varhan, kterou vyhlásili Přátelé dobřanských varhan. Letos se zúčastnilo 250 sbírek, kterým bylo zasláno více než 7 300 hlasů.

V poslední kategorii hodnotila redakce PROPAMÁTKY úroveň prezentace sbírek. Hlavní cenu získala také veřejná sbírka na pořízení dobřanských varhan. Zaujala vizuálně přehlednou on-line prezentací a nabídkou více možností, jak projekt podpořit.

Čestné uznání bylo tentokrát uděleno Janě a Pavlu Prouzovým za postupnou obnovu pivovaru Lobeč a zajištění finančních zdrojů souvisejících s oživením tohoto historického objektu.

Součástí projektu MÁME VYBRÁNO je také konference, jejímž hlavním tématem se v letošním roce stalo podnikání v památkách. Partnerem setkání bylo Ministerstvo kultury, Národní památkový ústav a Asociace krajů České republiky. ■
www.mamevybrano.cz

Dagmar Koželuhová

VYOBRAZENÍ SULANOVA MLÝNA, 1930, 89 x 116 CM, OLEJ NA PLÁTNĚ

SULANŮV MLÝN PO PŘESTAVBĚ Z LET 1923–1927, JEDEN Z NEJVĚTŠÍCH MLÝNŮ NA OTAVĚ

VÝSTAVA

Václav Špála – Na Otavě

Město Písek je známé ve spojení se jmény jako Adolf Heyduk, Fráňa Šrámek či August Sedláček. Již méně se ví o jeho vztahu s přední osobností české malby první poloviny 20. století Václavem Špálou, který na jihu Čech vytvořil svá stěžejní díla takzvaného modrého období. Ta je možné vidět na aktuální výstavě v Prácheňském muzeu.

Byla to právě řeka Otava, která propůjčila Václavu Špálovi svou modř a on ji pak nezaměnitelně přenesl na svá plátna. Výsledkem spojení jednoho z největších českých malířů a jihočeské řeky jsou obrazy, které představují vrchol české meziválečné krajinomalby.

Po 90 letech se díla Václava Špály opět vrací do míst svého vzniku. Výstava v Galerii Prácheňského muzea v Písku nabízí jedinečnou možnost zhlédnout tvorbu předního českého malíře v nebyvalém rozsahu. Ze sbírek veřejných institucí a od soukromých sběratelů se podařilo na výstavu zapůjčit několik desítek děl zachycujících pohledy na řeku Otavu.

Součástí výstavy je i stejnojmenný katalog Václav Špála – Na Otavě, který mapuje pobyty slavného malíře na Písecku. Z dopisů, článků a archivních dokumentů skládá mozaiku jeho letních měsíců v letech 1929 a 1930, kdy trávil společně s rodinou prázdniny v lokalitě Cajska u Písku. V publikaci jsou zpracovány i dvě současně probíhající doprovodné výstavy Václav Špála v Písku a Mlýny na Otavě.

Celý projekt vznikl ve spolupráci s Národní galerií v Praze, GASK v Kutné Hoře, GAVU v Chebu, AJG v Hluboké nad Vltavou a dalšími. Partneri akce jsou město Písek, Jihočeský kraj a Galerie KODL. Bohatý doprovodný program najdete na stránkách projektu. ■ www.vaclavspalanaotave.cz

TEXT MARTINA MĚŘÍČKOVÁ, JAN KOUBA
FOTO ARCHIV ALŠOVY JIHOČESKÉ GALERIE A ZDEŇKA JAVŮRKA

Z MĚST A OBCÍ

HAVLÍČKŮV BROD

Celková proměna parku Budoucnost

Město se pustilo do revitalizace hlavního parku. Vyhledávané odpočinkové místo nese již od svého založení v roce 1889 poetický název Budoucnost. Jeho ideální poloha umožňuje vstoupit do stínu stromů prakticky z centrálního náměstí. Lokalita i s přiléhajícím leso-parkem se rozprostírá na ploše 80 hektarů, přičemž středem prochází koryto Cihlářského potoka se soustavou 12 rybníků. Podkladem pro jednotlivé etapy revitalizace se stala studie architekta Zdeňka Sendlera z roku 2009, která řeší i přechodové části do volné krajiny. Projekt se věnuje konstrukci a přestavbě stezek pro pěší i cyklisty, novému mobiliáři, malému amfiteátru a WC. Počítá i s novým osvětlením, herními prvky a s lepšími přístupy k rybníkům, kde budou mola. V areálu se budou mýtit nemocné a nevhodné dřeviny a vysazovat jejich adekvátní náhrady. Vzniknou i dálkové průhledy na solitérní stavby v parku, například na sochu Karla Havlíčka od sochaře Bohumila Kafky. Právě dokončená první část je od června otevřena veřejnosti.

www.muhib.cz

HROB

Barokní socha v původní podobě

Na území Hrobu se nachází několik zajímavých kulturních památek. Značná část z nich je však ve špatném technickém stavu. V posledních letech se začíná situace zlepšovat i díky dotačním programům Evropské unie a Krajského úřadu. V roce 2018 se městu podařilo obnovit barokní sochu sv. Josefa, jíž se po mnoha letech navrátila původní podoba. Skulptura působením času, vandalů i nevhodnými stavebními úpravami přišla o některé části a zbývající byly poškozené. Restaurátoři proto museli pátrat v archivech a inspirovat se v dobových fotografiích. Na rekonstrukci čekají také další kamenná díla. Opravovat by je radnice chtěla opět s pomocí evropských a krajských fondů. Letos by například ráda obnovila barokní kašnu. Současně by měla začít příprava oprav nejvýznamnější památky a dominanty města – evangelického kostela.

www.mestohrob.cz

CHEB

Obnova Chebského hradu pokračuje

Město získalo na obnovu Chebského hradu dotaci ve výši 24 milionů korun z Integrovaného regionálního operačního programu. O tuto podporu mohlo žádat díky tomu, že se objekt stal v roce 2017 národní kulturní památkou. Práce byly zahájeny v roce 2018, kdy se zastřešily jihovýchodní a jihozápadní kasematy, provedly vnitřní úpravy a restaurovaly kamenné prvky. Začala i oprava barokního opevnění. Celková rekonstrukce by měla být hotova v roce 2022. Počátky hradního areálu sahají do období, kdy na místě stálo slovanské hradiště, které navázalo na ještě starší osídlení. Po hrabatech z Vohburku přešel Cheb do držení dynastie Štaufů, za níž zde byla realizována stavba císařské falce v románském slohu složená z paláce, dvoupatrové kaple a takzvané Černé věže. V období baroka, kdy byl Cheb vyhlášen zemskou pevností, se na stavbě opevnění podílela řada předních stavitelů své doby: Francesco Pieroni de Galliano, Jan de Capauli, Giovanni Domenico Orsi, Abraham Leuthner, Baltazar Schwarzbauer nebo Johann Dientzenhofer.

www.cheb.cz

Prinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

JIČÍN

Infocentrum na zámku po rekonstrukci

Valdštejnské panské sídlo prochází postupnou rekonstrukcí. Letos na jaře byla dokončena první etapa, jež vyšla na 17 milionů korun. Jednalo se o obnovu přízemních prostor u Valdštejnova náměstí a také část místností v prvním patře, kde vzniklo moderně vybavené zázemí nejen pro studijní potřeby. Nejvíce očekávanou změnou je však navrácení městského informačního centra na své původní místo po pěti letech. Staronové infocentrum bude úzce napojeno na Galerii Rumcajsův svět Radka Pilaře, ale bude navíc zvát i k návštěvě nádvoří. Všechny stavební práce i vybavení místností se uskutečnily s důrazem na zachování historického charakteru památkově chráněného objektu, který pamatuje největšího jičínského mecenáše, politika a generála Albrechta z Valdštejna. Druhá etapa obnovy zámku se v současnosti připravuje. Dlouhodobě také probíhá výměna a repasování historických okenních výplní v celé budově. Tyto práce mají být dokončeny na přelomu let 2020 a 2021.

www.jicin.org

Jakub Podobský

JINDŘICHŮV HRADEC

Opravený kříž u kostela Nanebevzetí Panny Marie

Při jižním průčelí chrámu Nanebevzetí Panny Marie bylo dokončeno restaurování kamenného kříže. Ten je osazen na hranolovém profilovaném podstavci zakončeném profilovanou krycí deskou. Z čelní části památky je tříступňové schodiště. Objekt, který významově a kompozičně doplňuje bezprostřední okolí farního kostela, je doplněn litinovou plastikou ukřižovaného Krista. Samotný postup restaurátorských prací sledoval komplexní zabezpečení a ošetření památky. Došlo k lokální prekonsolidaci, biosanaci, čištění, opětovnému zpevnění tmelem probarveným ve hmotě a provedení hydrofobní ochrany. Vzhledem k lokálnímu setření zlacení na Kristovi a desce s nápisem INRI došlo k jejich přezlacení. Celkové náklady na restaurování činily 131 790 korun a byly spolufinancovány částkou 42 429 korun z programu Jihočeského kraje – Kulturní dědictví, opatření II. Obnova drobné sakrální architektury.

www.jh.cz

Milan Bureš

LITOMĚŘICE

Dřevo na opravu krovu u Kalicha

Renesanční dům ze druhé třetiny 16. století stojící v jižní frontě Mírového náměstí představuje díky své ojedinělé bání ve tvaru kalicha středoevropský unikát. Jeho krov pochází z roku 1834, zmiňovaná věž dokonce z roku 1569. V současné době ale vyžaduje obnovu. Odborníci, kteří stav konstrukce posuzovali, rozhodli o napodobení původní technologie stavby a použití stejných druhů dřev. Jimi zvolená cesta spočívá v postupném vyluhování v proudící vodě. Stojatá voda pak poslouží jako penetrace. Kmeny jsou svázány do vorů, z nichž část byla ponořena do zahořanského rybníku. Další vory čeká plavba z Českých Kopist do Litoměřic. Po tříměsíčním plavení budou vyloveny a přemístěny na Mírové náměstí, kde kolemjdoucí na vlastní oči uvidí, jak se dále zpracovávají. Náročný technologický postup zajistí dlouhodobou trvanlivost nové stavby. Každý kus dřeva byl těžen s ohledem na jeho budoucí využití. Jedle bělokorá, smrk a modřín jsou určeny pro místa dotýkající se zdiva. Ze dřev dubu a jasanu se vytvoří kolíčky do krovů. K samotné opravě dojde během roku 2020.

www.litomerice.cz

město Litoměřice

Z MĚST A OBCÍ

PŘÍBOR

Zrestaurované malby měšťanského domu

Při celkové obnově měšťanského domu čp. 38 v Místecké ulici byly ve dvou místnostech objeveny interiérové malby. V regionu jsou svým rozsahem, umístěním i historickou hodnotou jedinečné. Ta nejrozsáhlejší pochází pravděpodobně z roku 1820, jejím motivem je iluzivní krajina ohraničená klasicistními sloupy. Na východní stěně byla objevena postava vojáka. U oken se opakuje motiv festonů s růžemi. Pod krajinomalbou byla odkryta výrazně barevná bordura pocházející z 18. století, lemující celou tehdejší místnost včetně okenních špalet. V průběhu prací byla zjištěna ještě starší nástěnná malba, která pochází snad z doby výstavby domu ze 17. století. Zachovala se ale pouze fragmentálně. Restaurování bylo finančně podpořeno Ministerstvem kultury a Moravskoslezským krajem. V letošním roce se pokračuje obnovou zadního traktu domu. Tam byly nalezeny hodnotné interiérové prvky výzdoby, které budou také postupně obnoveny.

www.pribor.eu

SOBĚSLAV

Náměstí Republiky získalo titul Presta

Zdařilá rekonstrukce náměstí Republiky dokončená v listopadu roku 2018 neušla pozornosti poroty soutěžní přehlídky stavebních realizací jižních Čech Presta 2016–2018. Ta ocenila revitalizaci centrálního historického prostoru v kategorii Ostatní stavby – veřejná prostranství. Probíhala po etapách od roku 2014, aby byl zachován provoz na náměstí a minimalizovala se omezení pro občany i návštěvníky Soběslavi. Proměna se týkala úpravy koncepce náměstí, výměny inženýrských sítí, povrchů, výsadby zeleně, výměny zastaralého a nevhodného mobiliáře a osvětlení. Čtvercové náměstí se nachází v srdci městské památkové zóny. Od založení města je hlavním místem pro setkávání lidí a dodnes slouží jako obchodní, kulturní a společenské centrum. Z toho důvodu došlo k rozšíření klidové zóny před kostelem sv. Petra a Pavla. Na centrální ploše je v současné době vše potřebné pro pořádání akcí většího rozsahu včetně základů pro ukotvení stanů nebo pódia.

www.musobeslav.cz

ŽATEC

Městské divadlo slaví 170 let

Žatecké divadlo patří k nejstarším v českých zemích. Postavili ho měšťané díky sbírce a darům během tří čtvrtě roku. Základní kámen byl položen v červnu 1848 a již 22. dubna 1849 bylo slavnostně otevřeno. Je vybudováno v klasicistním slohu s novorenesančními prvky, symetricky řešené a velmi bohatě řešenou fasádou. Jedná se o jedno z mála divadel, které nestojí samostatně, ale nachází se v uliční frontě. Jeho uměleckou i uměleckořemeslnou hodnotu stupňuje nálež dochované monumentální malířské výzdoby ze 70. let 19. století. Existence vlastní divadelní scény dokazuje již v polovině 19. století vysokou kulturní emancipaci žateckých obyvatel a také silné hospodářské a finanční postavení města. V současné době je zpracována architektonická studie, která řeší obnovu památky s rozšířením provozních ploch o kavárnu, šatnu, foyer a zázemí v nové přístavbě. Zahrnuje návrhy úprav celého komplexu budov i venkovní letní scény.

www.mesto-zatec.cz

město Příbor

město Soběslav

město Žatec

Sborníky pro naše dárce

PIVOVARY

VĚTRNÉ MLÝNY

SÝPKY

VODÁRENSKÉ VĚŽE

RADNICE

OPRAVY VARHAN

DOTAČNÍ PROGRAMY

MOŽNOSTI ÚSPOR

VEŘEJNÉ SBÍRKY

Lidem, kteří podpoří práci redakce PROPAMÁTKY částkou 300 korun,
zasíláme kromě časopisu i vybraný sborník z našich konferencí.
Ti, kteří darují 1 000 korun a více, mají k dispozici sborníky dle vlastního výběru.

KLUB
PROPAMÁTKY

klub.propamatky.info

Zdroj: Archiv Prácheňského muzea

PROPAMÁTKY

konference o obnově a využívání škol
6. až 8. listopadu 2019 v Písku

www.konference.propamatky.cz

REDAKCE PROPAMÁTKY POŘÁDÁ OD ROKU 2008 KONFERENCI, KTERÁ SE VĚNUJE OBNOVĚ A VYUŽÍVÁNÍ HISTORICKÝCH BUDOV A MÍST. LETOŠNÍ ROČNÍK SE USKUTEČNÍ V OPRAVENÉ ŠKOLNÍ BUDOVĚ, KTERÁ NOVĚ SLOUŽÍ POTŘEBÁM MĚSTSKÉ KNIHOVNY V PÍSKU.

HLAVNÍ PARTNER PORTÁLU A ČASOPISU PROPAMÁTKY

Pálené tašky značky TONDACH navazují na tisíciletou tradici používání tohoto druhu střešní krytiny, z čehož vyplývá závazek uchovávat ráz střešní krajiny zejména z pohledu materiálu a tvarů také do budoucna. Výrobky

této značky mají nejdelší záruku na základní střešní tašky vyráběné u nás, a to 33 let. Životnost pálených tašek ale činí až 100 let.

www.tondach.cz

ODBORNÍ PARTNEŘI

Kvalitní minerální nátěrové systémy pro restaurování a obnovu památek
www.keim.cz

Zajistíme likvidaci dřevokazného hmyzu v historických stavbách prostřednictvím horkého vzduchu.
www.thermosanace.cz

Keramika jako kámen: pálené kameninové stavební materiály pro opravy historických staveb
www.brispol.cz

Prověřené maltové směsi pro památky a řešení vlhkostních problémů u historických objektů
www.mc-bauchemie.cz

Likvidace dřevokazného hmyzu a následná ochrana dřeva proti hmyzu, houbám i plísním
www.bochemitshop.cz

Využijte více než 25 let našich zkušeností s osvětlením památek, galerií a muzeí.
www.etna.cz

HISTORICKÁ OKNA

Okna a dveře pro historické budovy – kde jiní končí, my začínáme.
www.antikhaus.cz

Dokumentujeme památky metodami 3D skenování, bezpilotním snímkováním včetně zpracování dat.
www.g4d.cz

Znáte důvěryhodné a seriózní společnosti, které působí v oblasti obnovy a péče o památky u nás? Dejte nám o nich vědět.

Čtvrtletník portálu PROPAMÁTKY
Ročník 8, číslo 2, vychází: 4x ročně
Vydává: Institut pro památky a kulturu, o.p.s.
Editor: Jan Štěpánek

Redakce: Kryštof Havlice, Zbyněk Konvička,
Aleš Kozák, Dagmar Koželuhová,
Lenka Kuboušková, Jindřiška Kukrálová,
Soňa Paleta, Zuzana Richterová, Tomáš Řepa

Grafická úprava: Jiří Pobřísl a Jan Šturo
Evidenční číslo: MK ČR E 208 18
© Institut pro památky a kulturu, o.p.s.
E-mail: redakce@propamatky.cz